करणकर्त्तरि त्रि० स्त्रियां ङीप् उपाकृतिनी ।

उपाक्ष अव्य० अक्ष्णः समीपम् अव्ययी० नि० टच्समा० । नेत्रसमीपे "कूलतीरतूलशालाजसममव्ययीभावे" पा० अन्तोदात्तता अत्रैव अक्षेतिनिर्द्देशात् नि० टच्समा०

उपाख्या स्त्री उप+आ+ख्या—भावे अ । १प्रत्यक्षे "द्वितीयेऽचानुपाख्ये" पा० । उपाख्या प्रत्यक्षं तच्छून्येऽनुमानगम्ये इत्यर्थः । २शब्दादिभिर्निर्वचने च । "ज्ञानविज्ञानयुक्तानां निरुपाख्या निरञ्जना । कैवल्या या गतिर्देवः परमो स गतिर्भवेत्" भा० अनु० २६अ० । निरुपाख्योऽभावः । तस्य च भावभिन्नत्वादिना यथा निर्वक्तुमशक्यत्वं तथाऽभावशब्दे उक्तम् "प्रतिसंख्याऽप्रतिसंख्यानिरोधावाकाशञ्चेति" शा०सू० भाष्ये "तदवस्तु अभावमात्रं निरुपाख्यम्" "न हि भावानां निरन्वयो निरुपाख्योविनाशः सम्भवति" "निरोधद्वयमाकाशञ्चेति निरुपाख्यम्" । "तत्र निरुद्धद्वयस्य निरुपाख्यत्वम् पुरस्तान्निराकृतमाकाशस्येदानीं निराक्रियते" "आकाशे च न युक्तो निरुपाख्यत्वाभ्युपगमः" इत्येवम् सौगतमतनिराकरणे अभावपरतयाऽसकृदुक्तम् ।

उपाख्यान न० उप+आ+ख्या—ल्युट् । १पूर्व्ववृत्तकथने "रामोपाख्यानमत्रैवेति" भा०आ०१अ० । एवं नलोपाख्यानाम्बोपाख्यानानि बहून्युपाख्यानानि तत्र सन्ति । "चतुर्विंशतिसाहस्रीं चक्रे भारतसंहिताम् । उपाख्यानैर्विना तावत् भारतं प्रोच्यते बुधैः" भा०आ० १अ० । २विशेषकथने । "सर्व्वाख्यानं श्रुतं ब्रह्मन् अतीव परमाद्भुतम् । अधुना श्रोतुमिच्छामि दुर्गोपाख्यानमद्भुतम्" "शृणु नारद वक्ष्यामि स्वधोपाख्यानमद्भुतम्" इति च ब्रह्मवै० । तत्र साधु कन् । उपाख्यानक तत्प्रतिपादके ग्रन्थभेदे स्वार्थे कन् । कथनमात्रे च । [गते च ।

उपागत त्रि० उप+आ+गम—क्त । १स्वयमुपस्थिते २अभ्युप-

उपागम पु० उप+आ+गम "ग्रहवृदृनिश्चिगमश्च" पा० अप् । १स्वीकारे २समीपगमने च ।

उपाग्रहण न० उप+आ+ग्रह—ल्युट् । संस्कारपूर्व्वकवेदप्रारम्भे अमरटीकायां रायमु० ।

उपाग्रहायण(णि) अव्य० आग्रहायण्याः समीपं अव्ययी० वा० टच्समा० । आग्रहायणीसमीपे

उपाङ्ग न०उपमितमङ्गेन अवा०स० । १प्रधानस्याङ्गोपयोगिनि "साङ्गोपाङ्गैरिहोदितम्" इत्यमरः २वेदाङ्गसदृशे शास्त्रभेदे उपङ्गानि शास्त्राणि च "पुराणन्यायमीमांसाधर्म्मशास्त्राणि । चत्वार्युपङ्गानि" इत्युक्तानि तेषां अङ्गवत् वेदार्थस्य बहुलकरणादुपाङ्गत्वम् । "साङ्गोपाङ्गोपनिषदः" हरि० २५अ० "साङ्गोपाङ्गाश्चतुर्वेदाः सरहस्याः क्रमेण तु" विक्रमो० । "यद्वेदशास्त्रं तच्चापि कृत्स्नमस्मिन् प्रतिष्ठितम् । तव पुत्रे महाबाहौ साङ्गोपाङ्गं महात्मनि" भा०अ०१०० अ० । अङ्गं देहस्तदुपयोगिनि ३प्रत्यङ्गे प्रत्यङ्गानि च अङ्गशब्दे ७२ पृ०दर्शितानि ४तिलके पु०जटाधरः ।

उपाजिन त्रि० उपगतोऽजिनम् अत्या०स० । चर्म्मोपगते उपात् अजिनान्ततत्पुरुषत्वात् अन्तोदात्तता । अजिनस्य समीपम् अव्ययी० । २चर्म्मसमीपे अव्य० । निरुदकादित्वात् अन्तोदात्तता । उपगतमजिनं येन पा०ब० । ३उपगतचर्म्मके त्रि० अत्र प्रकृतिस्वरः इति भेदः

उपाजे अव्य०उप+अज—बा०के वीमावाभावः । दुर्बलस्य बलाधाने "उपाजे अन्वाजे" पा० कृञि परे तस्य गतित्वम् तेन समासे उपाजेकृत्य असमासे तु उपाजे कृत्वेति दुर्बलस्य बलमाधायेत्यर्थः" सि०कौ० । एतौ च विभक्तिप्रतिरूपकाव्यये इत्यन्ये

उपाञ्जन न० उप+अन्ज—ल्युट् । १लेपने "मार्ज्जनोपाञ्जनैर्वेश्म पुनः पाकेन मृण्मयम्" मनु २गोमयादिनानुलेपने च "सम्मार्जनोपाञ्जनेन सेकेनोल्लेखनेन च । गवाञ्च परिवासेन भूमिः शुध्यति पञ्चभिः" "ज्ञानं तपोऽग्निराहारो मृण्मनो वार्य्युपाञ्जनम् । वायुश्च कर्मकालौ च शुद्धेः कर्त्तृणि देहिनाम्" मनुः उपाञ्जनमनुलेपनम्" कुल्लू० । आधारे ल्युट् । ३अञ्जनाधारे हस्तादौ च । "चतुर्द्धैक आहवनीयस्योपयमनीष्वाग्नीध्रीयस्याक्षोपाञ्जने च" कात्या०८,६,३४, तृतीयं चतुर्भागमक्षोपाञ्जने अक्षधुरावनक्तीत्यञ्जनार्थाज्यशेषे पत्नीपाणावित्यर्थः" कर्कः । अक्षधुराञ्जनप्रकारस्तत्रैव "दक्षिणया द्वाराऽऽनीता पत्नी पाणिभ्यां शेषं प्रतिगृह्याऽक्षधुरावनक्ति "पराग् देवश्रुतिरिति" "प्रतिप्रस्थात्रा समानीता पत्नी होमशेषेणाज्येनाक्षस्याज्यस्रवभागावपमृज्यादिति सूत्रार्थः" वेददी० ।

उपात्त त्रि०उप+आ—दा-क्त । १गृहीते, २प्राप्ते च "क्षयं केचिदुपात्तस्य दुरितस्य प्रचक्षते" लावालिः । ३अन्तर्गतमदे गजे पु० हलायुधः ।

उपात्यय पु० उप+अति—इण्-अच् । १लोकशास्त्राचारातिक्रमे, २व्यतिक्रमे, क्रमोल्लङ्घने, ३नाशे च । "परावनुपात्यय इणः" पा० क्रमप्राप्तस्यानतिपातोऽनुपात्ययः" सि०कौ० ।

उपादान न०उप+आ+दा—ल्युट् । १ग्रहणे "विस्रब्धं ब्रा-